

SPRØYTEBRUK – KRIMINALITET

Høna og egget

AV ASTRID SKRETTING

INLEDNING

Forholdet mellom bruk av illegale rusmidler og kriminalitet har vært gjenstand for flere studier, først og fremst i USA. Oppfatninger en ofte møter om at sammenhengene er åpenbare blir imøtegått av forskning som dokumenterer at de er både sammensatte og til dels nokså kompliserte. Det knytter seg blant annet metodologiske problemer til hva som ligger i begrepet sammenheng og hvordan en skal typologisere bruk av illegale rusmidler og kriminell atferd (*McBride & McCoy* 1982).

I en artikkel i *Science* peker *Nadelmann* på mulige sammenhenger mellom illegale rusmidler og kriminalitet (*Nadelmann* 1989).

- Befatning med illegale rusmidler er i seg selv kriminelt.
- Mange brukere av illegale rusmidler begår lovbrudd for å tjene penger til egen rusmiddelbruk.
- Rusmiddelbruk blant kriminelle er større enn blant ikke kriminelle.
- Mye av volds- og vinningskriminaliteten skjer i beruset tilstand.
- Produksjon og omsetning av illegale rusmidler er nært knyttet til vold og korrupsjon.

Sammenhengene kan med andre ord både være direkte og indirekte.

Et vesentlig spørsmål er imidlertid om disse sammenhengene "bare" er statistiske eller om vi også kan si at de er kausale. Den vanligste framgangsmåte for å belyse dette har vært å se på hva som kommer først – kriminalitet eller stoffbruk. I litteraturen er det vanskelig å finne dekning for at for eksempel bruk av heroin utløser kriminalitet. I en studie av heroinbrukere fra Florida viser *Inciardi* at medianalder for første kriminelle handling (narkotika ikke medregnet) var 14,2 år mens medianalder for første gangs heroinbruk var 16,8 år (*Inciardi* 1980).

Taylor og *Albright* studerte 1328 klienter i ulike institusjoner i USA og fant at gjennomsnittsalder ved første arrestasjon var 16,7 år mens gjennomsnittsalder for første gangs bruk av heroin var 19,3 år (*Taylor & Albright* 1981). Gjennomsnittlig antall arrestasjoner før disse klientene begynte med narkotika var 1,8. I en studie av 765 klienter ved en metadonklinikk i New York fant *Luckoff* at omkring 44 prosent hadde blitt arrestert før de begynte å bruke heroin (*Luckoff* 1974). Tilsvarende fant *Stephens* og *McBride* at omkring halvparten av

en gruppe som hadde brukt heroin over lang tid var involvert i kriminell aktivitet før de begynte med heroin (*Stephens & McBride* 1976).

I Norden har *Sarnecki* gjennom en longitudinell studie av 1188 menn født i Stockholm, funnet at gutter som i ung alder blir kjent av politiet på grunn av kriminell aktivitet, har en mye større risiko for å bli sprøytebrukere senere i livet enn gjennomsnittet (*Sarnecki* 1985).

Det er med andre ord flere undersøkelser som viser at store deler av sprøytebrukere hadde kriminelle erfaringer før de begynte å ta narkotika med sprøyte. Imidlertid er det grunn til å tro at det å være sprøytebruker øker og kanskje også endrer den kriminelle aktiviteten (*McBride & McCoy* 1982).

Det er videre flere studier som kan dokumentere at det er bakenforliggende variabler som innvirker både på kriminalitet og bruk av narkotika. *Sarnecki* påviste for eksempel i sin Stockholms-undersøkelse at identifiserte psykososiale problemer i tidlig skolealder var en god prediktor på senere utvikling av kriminalitet og misbruk (*Sarnecki* 1985). Det er gjennomgående i litteraturen at vi blant dem en gjerne kaller tyngre misbrukere – ofte finner stor grad av psykososial belastning (*Vaglum* 1979, *Ravndal et al.* 1984). At det er stor grad av samvariasjon mellom narkotikabruk og kriminalitet trenger med andre ord ikke bety at det foreligger en årsakssammenheng.

Også i den norske debatten blir narkotika ofte trukket inn som en viktig forklaring i forsøk på å belyse økningen av ulike typer kriminalitet. Da prisene på narkotika som kjent er høye i Norge, er det åpenbart at personer som bruker narkotika jevnlig i et visst omfang, vil ha problemer med å skaffe tilveie tilstrekkelige økonomiske midler på legalt vis. En undersøkelse av klienter ved Statens klinikk for narkomaner viste at salg av narkotika eller andre former for kriminalitet hadde vært den viktigste inntektskilden året før innleggelsen (*Duckert* 1983). Det er således grunn til å anta at mange narkotikabrukere finansierer større eller mindre deler av eget forbruk gjennom salg av narkotika til andre brukere. Det er også grunn til å anta at narkotikabrukere står for en vesentlig del av tyverier, innbrudd osv som begås, for å få tilstrekkelige økonomiske midler. Indirekte vil vi etter all sannsynlighet således finne at en større eller mindre del av vinningskriminalitet kan knyttes til narkotikabrukere.

Ikke desto mindre er det av interesse å få mer kunnskap om disse sammenhengene. Er det slik at narkotikabruk utløser annen type kriminalitet? Eller er det kanskje tvert imot, at tendensen går i retning av at ungdom som allerede er i berøring med ulike former for kriminalitet begynner med narkotika som en del av sitt avviksmønster? En tredje mulighet er at narkotikabruk og annen kriminalitet mer eller mindre starter samtidig. Jeg vil her presentere noen data som et bidrag til å belyse denne type problemstillinger.

METODE OG MATERIALET

Data er fra en sosial-epidemiologisk undersøkelse om narkotika tatt med sprøyte blant arrestanter innbrakt til Oslo politikammer for brudd på straffeloven, den såkalte "Stikkmerkeundersøkelsen". Undersøkelsen kom i stand etter mønster fra Stockholm der en startet en tilsvarende registrering på midten av seksti-tallet (*Bejerot* 1975). Metodens rasjonale er at en betydelig del av sprøytebrukere kommer i kontakt med politiet på grunn av livsstil og samfunnets reaksjoner på sprøytebruk. Merker etter sprøyter er også synlige over lengre tid og relativt lett å konstatere ved rutinemessig undersøkelse.

Arrestantenes deltakelse i undersøkelsen var frivillig og registreringen anonym. De arrestanter som sa seg villig til å delta ble undersøkt av sykepleiere for merker etter stikk på armene. Sykepleierne var ansatt spesielt for dette prosjektet og hadde ingen andre arbeidsoppgaver i arresten. De arrestanter som fremviste merker etter stikk ble stilt en del spørsmål i tilknytning til sitt sprøytebruk. De fikk også en del spørsmål om sin kontakt med politi- og rettsapparat. En nærmere beskrivelse av metoden er gitt andre steder (*Skretting & Skog* 1989). Da vi ikke kjenner identiteten til arrestantene vil det være en del såkalte "gjengangere". En del personer som begår kriminelle handlinger har som kjent en atferd som gjør at de blir arrestert mer enn en gang. Antall individer som inngår i undersøkelsen er således noe mindre enn antall arrestanter.

Utenom registreringen av stikkmerker er alle data selvrapporterte. Som i alle studier basert på selvrapporterte data kan det stilles spørsmål om datas pålitelighet. En studie av validitet av selvrapporterte data fra tunge misbrukere som var kjent av politiet i Oslo, viste imidlertid at de opplysninger som ble gitt stort sett var riktige (*Hauge & Nordlie* 1983).

Datainnsamling fant sted i fire atskilte perioder i tiden fra september 1987 til februar 1991. I alt deltok 5261 arrestanter i undersøkelsen (70 prosent av dem som ble spurt). Av disse var 89 prosent menn og 11 prosent kvinner.

Forskjell i fordelinger er testet med $X^2 =$ test. Prosentbasis varierer noe da ikke alle spørsmål var med fra starten av undersøkelsen. Ubesvarte er utelatt i alle beregninger.

RESULTATER

Av dem som deltok i undersøkelsen fremviste 1765 arrestanter (34 prosent) merker etter å ha tatt narkotika med sprøyte. I tillegg hadde tre prosent sprøytemerker de hevdet skrev seg fra blodprøver o. l. Data viser at det var nesten dobbelt så stor andel sprøytebrukere blant kvinner som blant menn i arrestpopulasjonen. Rundt seksti prosent av de kvinnelige arrestantene som deltok i undersøkelsen hadde merker etter sprøyter, mens andelen med sprøytestikk blant mannlige arrestanter var rundt 30 prosent (tabell 1).

Tabell 1. Andel arrestanter med stikkmerker blant kvinner og menn, i prosent.

Stikkmerker	Menn	Kvinner	Totalt
Ingen	66	41	63
Medisinske stikk	4	2	3
Ikke-medisinske stikk	31	58	34
Sum	101	101	100
N	4708	553	5261

$p < 0,01$

Alder første sprøyte – første gang arrestert

Hvor gamle var så de aktuelle arrestanter når de henholdsvis tok narkotika med sprøyte og når de ble arrestert av politiet for første gang? Av tabell 2 ser vi at hele 46 prosent oppga at de første gang ble arrestert da de var yngre enn 15 år, mens "bare" 21 prosent oppga at de hadde tatt narkotika med sprøyte ved samme alder. Så mange som 3/4 oppga at de hadde blitt arrestert første gang i en alder yngre enn 17 år, mens mindre enn halvparten oppga å ha startet sin sprøytebruk ved denne alder.

Det var ingen signifikant forskjell mellom kvinnelige og mannlige arrestanter for oppgitt alder for første gang brukt sprøyte. Når det gjelder alder for første gangs arrestasjon var imidlertid kjønnsforskellene store. Rundt halvparten av de mannlige arrestantene oppga at de var under 15 år første gang de ble arrestert, mens dette gjaldt noe under 1/5 av kvinnene. Kvinnene var i gjennomsnitt to år eldre enn mennene ved første gangs arrestasjon.

I tabell 3 er alder arrestantene oppga for første gangs arrestasjon sammenstilt med alder for første gang de oppga å ha brukt sprøyte. Rundt 2/3 rapporterte at de ble arrestert ett eller flere år før de brukte sprøyte første gang, 16 prosent oppga at det var sammenfall mellom alder for første gang de ble arrestert og første gang de brukte sprøyte, mens det ikke var flere enn 17 prosent som oppga å

Tabell 2. Alder første gang brukt sprøyte og første gang arrestert for kvinner og menn, kumulativt i prosent.

Alder	1. gang brukt sprøyte			1. gang arrestert		
	Menn	Kvinner	Total	Menn	Kvinner	Totalt
-12	4	6	4	20	6	17
13-14	20	27	21	51	24	46
15-16	45	51	46	79	57	75
17-18	67	68	67	91	74	88
19-20	81	79	81	94	82	92
21-22	88	87	88	96	88	94
23-	100	100	100	100	100	100*
Gjennomsnittlig alder	17,9	17,5	17,8	15,0	17,2	15,4
N	1310	300	1610	1311	284	1595

* $p < 0.001$

Tabell 3. Differanse alder første gang arrestert – alder for første gang brukt sprøyte for kvinner og menn, i prosent.

Diff.	Menn	Kvinner	Total
≤ -3 år	47	16	41
-2 år	15	8	13
-1 år	13	14	14
	75	38	68
0 år	13	29	16
+1 år	5	16	7
+2 år	4	8	5
≥ +3 år	2	9	5
	11	33	17
Sum	99	100	101
N	1228	276	1504

 $p < 0.001$

ha blitt arrestert ett år eller mer *etter* at de første gang hadde brukt sprøyte. Vi fant altså at en majoritet av sprøytebrukere opplyste å ha vært i konflikt med politiet før de begynte å bruke sprøyter. Det var også her betydelige kjønnsfor-

skjeller. En langt større andel av mennene enn av kvinnene hadde erfaring med politiet før de begynte å ta narkotika med sprøyte.

Årsak første arrestasjon

Sprøytebrukerne ble også spurt om årsaken til at de ble arrestert første gang. En fjerdedel oppga narkotika som grunn mens 3/4 oppga at første arrestasjon hadde andre grunner (tabell 4). Også her var det store kjønnsforskjeller. Om- trent halvparten av kvinnene oppga narkotika mens dette gjaldt for bare om- kring 1/5 av mennene.

Tabell 4. Arrestårsak første gangs arrestasjon blant kvinner og menn, andel i prosent.

Arrestårsak	Menn	Kvinner	Totalt
Narkotika	19	47	24
Annet	81	53	77
Sum	100	100	101
N	1043	213	1256

$p < 0.001$

Finansiering av stoffbruk

Det er også av interesse i denne sammenheng å se hva brukere av narkotika selv sier om hvordan de finansierer sitt stoffbruk. Som vi har vært inne på tidligere er våre data selvrapporterte og vi har derfor ikke muligheter til å kontrollere de opplysninger som gis. Vi vil derfor nevne at intervjuernes inntrykk var at spørsmål om finansiering av narkotikabruken ble oppfattet av informantene som et mer følsomt tema enn resten av undersøkelsen.

Tabell 5. Vanligste måte å finansiere stoffbruk på blant kvinner og menn, i prosent.

Finansiering	Menn	Kvinner	Totalt
Arbeid/trygd	27	17	26
Tyveri/innbr.	21	7	18
Salg av nark.	9	7	9
Prostitusjon	1	27	5
Varierer	42	41	42
Sum	100	99	100
N	1013	208	1221

Omkring 1/4 oppga at de vanligvis finansierte sin stoffbruk ved legale midler gjennom arbeid/trygd, omkring 1/5 oppga at midlene vanligvis skrev seg fra tyverier/innbrudd. Det kan i denne sammenheng nevnes at omkring 1/3 rapporterte å ha vært i lønnet arbeid i minst en måned siste år. Det var en større andel menn enn kvinner som oppga tyveri/innbrudd som viktig finansieringskilde. Når det gjelder prostitusjon som vanligste finansieringskilde for narkotika var det ikke uventet, nesten ingen menn som nevnte dette mens andelen blant kvinnene var over 1/4. Over 40 prosent av begge kjønn oppga at det varierte hvor de fikk penger fra. Det er grunn til å anta at vi i denne kategorien finner flere som vegret seg for å oppgi konkret hva de hadde som viktigste finansieringskilde.

Det var en viss forskjell på dem som oppga at de vanligvis injiserte amfetamin og dem som oppga at de vanligvis injiserte heroin når det gjaldt oppgitt finansieringskilde. Eksempelvis rapporterte 36 prosent av amfetamin-brukerne at de i hovedsak finansierte sitt stoffbruk fra "regulære" inntekter, mens dette bare gjaldt for 20 prosent av heroin-brukerne. Tilsvarende sa 42 prosent av opiatbrukerne og 27 prosent av dem som brukte amfetamin, at det varierte hvordan de skaffer penger til narkotika.

DISKUSSION

Kvinner, kriminalitet og sprøytebruk

Den registrerte kriminalitet blant kvinner er som kjent mye mindre enn blant menn. I følge den norske kriminalstatistikken for 1991 var bare hver åttende som ble siktet for en forbrytelse kvinne (*Kriminalstatistikk* 1991). Det er derfor ikke overraskende at kvinneandelen i en undersøkelse foretatt blant arrestanter er relativt liten.

Kriminologien har ulike forklaringsteorier på den store kjønnsforskjellen (*Høigård & Snare* 1988). Teoriene sier imidlertid mindre om ulikheter mellom kvinner og menn *innen* gruppen lovbrutere. Hvordan skal vi for eksempel tolke at av de kvinnelige arrestantene var det, relativt sett, dobbelt så mange som hadde merker etter sprøytestikk enn blant de mannlige? Den mest nærliggende forklaringen er at det i samfunnet er ulik sosial akseptering både av kriminalitet og narkotikabruk blant kvinner og menn (*Brun-Gulbrandsen* 1958). Dette kan i sin tur medvirke til at kvinner som begår lovbrudd har vanskeligere for å bli akseptert av omgivelser og samfunn og derfor får større problemer med å vende tilbake til et "normalt" liv enn menn i samme situasjon. Dette kan være en mulig forklaring på at kvinner som blir arrestert gjennomgående er mer belastet og nedkjørt som gruppe enn menn.

Den store forskjell mellom alder for kvinner og menn ved første gangs arrestasjon er det rimelig å se i sammenheng med ulikheter mellom mens og kvinners rolle i utøvelse av kriminelle handlinger. Kvinnene kan etter all sannsyn-

lighet holde sin kriminalitet skjult for politiet i lengre tid enn menn. Ut fra ulikheter i kjønnsroller er det også sannsynlig å anta at kvinner starter sin kriminalitet noe senere enn menn. At rundt halvparten av kvinnene oppga narkotika som grunn til at de første gang ble arrestert, mens dette gjaldt for bare 1/5 av mennene kan på den ene side tolkes som at jenter i mindre grad enn gutter har drevet med annen kriminalitet før de begynte med narkotika. Noe som støtter opp om en slik fortolkning er flere studier som viser at jenter ofte introduseres til narkotika gjennom kjærester. I en studie av sprøytebrukere i Stockholm fant *Stenbacka* at 34 prosent av kvinnene og fem prosent av mennene ble introdusert til sprøytebruk gjennom seksualpartnere (*Stenbacka* 1990). I en studie av prostituerte heroinbrukere fant *Blom* og *van den Berg* at for flertallet av jentene var det å begynne med heroin en del av det å bli kjæreste med en gutt som allerede brukte heroin (*Blom & van den Berg* 1989).

En annen fortolkning er at kriminaliteten som ikke har vært knyttet til narkotika har vært mer skjult blant kvinnene. Generelt kan en tenke seg at politiet i større grad vegrer seg for å arrestere kvinner enn menn (*Brun-Gulbrandsen* 1958). Det kan imidlertid tenkes at narkotikapolitiet er noe mindre "følsomme" for ulikheter i behandling på grunn av kjønn enn politiet for øvrig.

Det kan altså fra disse data se ut som om narkotika i større grad for kvinner enn for menn er den direkte årsak til første gangs kontakt med politiet. Som vi har vært inne på er kvinnelige misbrukere som gruppe etter alt å dømme mer nedkjørte enn menn og blir dermed etter hvert også relativt mer synlige for politiet. At det i vårt samfunn er lavere sosial aksept for kvinner som begår kriminelle handlinger eller begynner med narkotika kan være en forklaring på at det er større sammenfall mellom alder for første arrestasjon og første gang brukt sprøyte.

Vi finner imidlertid ingen kjønnsforskjeller for årsak til arrestasjon ved den arrestasjonen som danner grunnlag for deltakelse i undersøkelsen. Det synes altså som om kvinnelige sprøytebrukere med vedvarende misbruk kommer i konflikt med politiet av de samme årsaker som mannlige sprøytebrukere.

Alder og lovbrudd

For flertallet av arrestantene i "Stikkmerkeundersøkelsen" var den første arrestasjonen ikke knyttet til narkotika og det var likeledes en majoritet som oppga at de var yngre første gang de ble arrestert, enn første gang de brukte sprøyte. For flertallet av dem som inngikk i "Stikkmerkeundersøkelsen" er det således ikke belegg i data for å hevde at sprøytebruken var utløsende for annen kriminalitet.

Resultatene går i samme retning som den tidligere omtalte Stockholmstudien (*Sarnecki* 1985). *Sarnecki* foretok en beregning der det kom fram at en kan

forvente at 12 prosent av gutter som i alder 11–15 år blir registrert for ett lovbrudd, senere blir sprøytebrukere. Av dem som blir registrert for to eller flere lovbrudd, kan en forvente at 24 prosent blir sprøytebrukere. Til sammenligning kan en forvente at bare en prosent av de gutter som *ikke* har vært i konflikt med loven i alderen 11–15 år blir sprøytebrukere.

Ser vi på den norske kriminalstatistikken for ulike typer forbrytelser finner vi at det er til dels store variasjoner i den relative aldersfordeling for dem som blir siktet. Vi kan for eksempel sammenligne personer siktet for tyveri med personer siktet for narkotikaforbrytelser. Siktet for tyveri er valgt både fordi det utgjør den største gruppen av siktede lovbrøyttere og fordi det er narkotikabrukere som ofte blir tillagt ansvar for den store mengden av tyverier som begås.

Tabell 6. Siktede for tyveri og narkotika i ulike aldersgrupper i årene 1981, 1986 og 1991, andel i prosent.

Alder	1981		1986		1991	
	Nark.	Tyveri	Nark.	Tyveri	Nark.	Tyveri
–13	–	10	–	5	–	4
14–17	9	37	7	33	4	26
18–20	26	19	22	21	18	21
21–24	34	13	26	14	24	17
25+	31	20	44	27	54	32
N	1461	8036	1975	6544	3577	9523

Kilde: Kriminalstatistikken.

I 1981 utgjorde siktede for tyveri 55 prosent av alle personer siktet for forbrytelser, i 1986 47 prosent og i 1991 43 prosent. Andelen siktede for brudd på narkotikalovgivningen i de tilsvarende år utgjorde 10 prosent i 1981, 14 prosent i 1986 og 16 prosent (*Kriminalstatistikk* 1981, 1986, 1991). Den relative andel som er siktet for tyveri er således gått ned mens det tilsvarende har skjedd en økning når det gjelder narkotika.

Kriminalstatistikken gir ikke data som kan fortelle oss noe om individers "karriere" når det gjelder ulike typer lovbrudd. Det framgår ikke hvorvidt en person som eksempelvis er siktet for narkotikalovbrudd også er eller tidligere har vært siktet for tyveri. Tabell 6 viser imidlertid den relative aldersfordeling for siktede for henholdsvis narkotikalovbrudd og tyveri i 1981, 1986 og 1991. Som det framgår av tabellen var flertallet av dem som ble siktet for tyveri – 20 år eller yngre, mens to tredjedeler eller fler av dem som ble siktet for narkotikalovbrudd i de tre nevnte år, var eldre enn 20 år. Hvis vi går ennå lavere i alder

finner vi at en vesentlig del av dem som ble siktet for tyveri var under 18 år (i 1981 hele 47 prosent) mens andelen siktede for narkotikalovbrudd som var så unge er relativt liten.

Selv om vi som nevnt ikke kan trekke noen konklusjon om sammenheng mellom siktede for tyveri og siktede for narkotikalovbrudd for enkeltpersoner, finner vi at relativt sett er det langt flere unge som siktes for tyveri enn for narkotikalovbrudd. Disse data gir således liten støtte for at narkotika er årsaken til at personer *begynner* å begå tyveri.

Cannabis og kriminalitet

En relevant innvending mot det som er fremlagt i denne artikkelen, er at ikke bruk av cannabis er tatt med i en drøfting av forholdet mellom kriminalitet og narkotikabruk. Da siktemålet med "Stikkmerkeundersøkelsen" hvor data er hentet fra, var å undersøke atferd knyttet til å ta narkotika med sprøyte har vi imidlertid ikke data om dette. Det er også en såpass stor andel av befolkningen som en eller annen gang har brukt cannabis at det dermed kan sies å være mindre interessant i denne sammenheng (*Rusmiddeldirektoratet og SIFA 1992*).

Det er imidlertid tankevekkende at selv om det er en relativt stor andel av den norske befolkning som etter hvert har erfaring fra å bruke cannabis, er holdningene svært restriktive (*Skretting 1991*). Dette medfører på den ene siden at regulær bruk av cannabis i stor grad er knyttet til avvikende miljøer som også er involvert i ulike former for kriminalitet. På den annen side kan bruk av cannabis bidra til stigmatisering og utstøtning fra "normal"-gruppen og være med på å knytte ungdom til slike avvikende kulturer.

Det kan i denne forbindelse trekkes linjer til en longitudinal undersøkelse av unge langtidsledige (*Hammer 1991*). En av konklusjonene fra denne undersøkelsen er at hasjbrukere i større grad synes å være marginalisert både på arbeidsmarkedet og ellers i samfunnet enn andre langtidsledige. Det ser blant annet ut til at de har større sannsynlighet til å bli sosialklienter. *Hammer* stiller spørsmål om hvorvidt marginalisering og stigmatisering av hasjbrukere kan være grunnen til dette og ikke nødvendigvis bruken av hasj i seg.

Det er selvsagt vanskelig å si noe sikkert om hva som er årsak og hva som er virkning. Det er imidlertid nærliggende å tro at noe av det samme *Hammer* påpeker, også kan gjelde for forholdet mellom cannabisbruk og kriminalitet. For jevnlig brukere av cannabis som også har begått (andre) kriminelle handlinger vil det således etter all sannsynlighet være større sammenfall mellom alder for når de begynte å bruke cannabis og alder for første gang de var i konflikt med politiet. Det kan derfor være av interesse å undersøke dette forholdet mer spesifikt.

Hvis vi vender tilbake til utgangspunktet og sammenhengen mellom narkotika og annen kriminalitet er det flere faktorer som tilsier at tiltak som kan være med på å redusere kriminaliteten generelt, også vil ha positiv innvirkning når det gjelder rekruttering til tungt narkotikabruk. I en debatt om virkemidler må det også være legitimt å diskutere hvilken politikk samfunnet skal ha når det gjelder forholdet til cannabis.

Referanser

- Bejerot, Nils*: Drug Abuse and Drug Policy. Acta Psychiatrica Scandinavia, Supplementum 256, 1975.
- Blom, M. & van den Berg, T.*: A typology of the life and work styles of heroin prostitutes. From a male career model to a feminized career model. Cain, 1989.
- Brun-Gulbrandsen, Sverre*: Kjønnssrolle og ungdomskriminalitet. Universitetsforlaget. Oslo 1958.
- Duckert, Mona*: En beskrivelse av klientgruppen ved Statens klinikk for narkomane, Hov i Land. SIFA-stensilsérie nr. 70. Statens institutt for alkoholforskning, Oslo 1983.
- Hammer, Toril*: Risk factors related to use of alcohol and cannabis in the general population. Universitetet i Oslo 1991.
- Hauge, Ragnar & Nordlie, Ole*: Påliteligheten av selvrapportert stoffbruk blant ungdom. Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskap 1983, 70, 145–158.
- Hauge, Ragnar & Irgens-Jensen, Olav*: Bruk av narkotika i Norge. SIFA-rapport nr. 2/89.
- Hoigård, Cecilie & Snare, Annika*: Kvinners skyld. Institutt for kriminologi og strafferett. Universitetet i Oslo 1988.
- Inciardi, James A.* Youth: Drugs and Street Crime. I Scarpitti and Datesmann Drugs and Youth Culture. Sage Publications 1980.
- Kriminalstatistikk 1981 – 1986 – 1991. Statistisk sentralbyrå.
- Luckoff, Z. F.*: Issues in the evaluation of heroin treatment. In E. Josephson & E. E. Carroll (eds.) Drug Use: Epidemiological and Sociological Approaches. Washington D. C. Hempshire 1974.
- McBride, Duane C. & McCoy, Clyde B.*: Crime and Drugs: The Issues and Literature. Journal of Drugs Issues 1982, 12, 137–152.
- Nadelman, Ethan A.*: Drug Prohibition in the United States: Costs, Consequences and Alternatives. Science, Vol. 245, 1989.
- Ravndal, Edle, Hammer, Toril & Vaglum, Per*: Arbeid i steden for rus? Universitetsforlaget, Oslo 1984.
- Rusmiddeldirektoratet og SIFA. Rusmidler i Norge. Oslo 1992.
- Sarnecki, Jerzy*: Sprutnarkomaner blant ”vuxna Stockholmspojkar”. Brå Apropå nr. 5 og 6, 1985. Stockholm 1985.
- Skretting, Astrid & Skog, Ole-Jørgen*: Arresterte sprøytemissbrukere – erfaringer fra et 3 måneders pilotprosjekt høsten 1987. Statens institutt for alkohol- og narkotikaforskning, Oslo 1989.

- Skretting, Astrid*: Nordmenns holdninger til narkotika. Stoffmisbruk nr. 1, 1991.
- Stenbacka, Marlene*: Initiation into intravenous drug abuse. Acta Psychiatrica Scandinavica 81, 1990.
- Stephens, R. C. & Mc Bride, D. D.*: Becoming a Street Addict. Human Organization. Spring 1976.
- Taylor, Philip & Albright, William*: Nondrug Criminal Behavior and Heroin Use. The International Journal of the Addiction 1981, 16, 683-696.

Adresse: Astrid Skretting

Statens Institutt for alkohol- og narkotikaforskning
Dannevigsgveien 10
N-0463 Oslo